

21.10.2005

1945/4/05

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman

TUTKINTAVANGIN JA HÄNEN AVUSTAJANSA VÄLISEN KIRJEENVAIHDON LUOTTAMUKSELLISUUS

1 KANTELU

A arvosteli eduskunnan oikeusasiamiehelle 22.6.2005 osoittamassaan kirjeessä Kouvolan kihlakunnan poliisiviranomaisten menettelyä vapaudenmenetyksensä (tutkintavankeus) yhteydessä seuraavin perustein:

1. A:n avustajalta osoitettu kirje oli avattu poliisin toimesta ennen hänelle toimittamista.

2. A kertoi, että Kouvolan poliisivankilan vartija oli "käynyt kauppaa" A:lle määrättyjen lääkkeiden annostuksen osalta. A kertoi, että hän oli pyytänyt neljää lääketablettia, mutta vartija olisi tarjonnut A:lle vain yhden, kunnes käydyn sananvaihdon jälkeen vartija oli tarjonnut A:lle kahta tablettia, mutta A oli vaatinut edelleen neljää tablettia. A kertoi lääkärin määräämän annostuksen olevan 1- 4 tablettia vuorokaudessa.

3. A arvosteli myös yleisesti Kouvolan poliisivankilan olosuhteita erityisesti vapautensa menettäneiden terveydenhoidon osalta. A epäili vapautensa menettäneiden mahdollisuuksia saada tarpeen vaatiessa välittömästi terveydentilansa edellyttämää hoitoa, koska poliisivankilassa ei työskentele terveydenhoitoalan ammattilaisia, kuten lääkäreitä tai sairaanhoitajia.

3 RATKAISU

3.1
Avustajan lähettämän kirjeen avaaminen poliisin toimesta

Kouvolan apulaispoliisipäällikkö on lausunnossaan kertonut, että A:ta säilytettiin Kouvolan poliisivankilassa tutkintavankina keskusrikospoliisin suorittamaan esitutkintaan liittyen. Keskusrikospoliisi oli ohjeistanut Kouvolan poliisiviranomaisia mm. siten, että kaikki A:n kirjeenvaihto piti ohjata asian (keskusrikospoliisin kuuluvan) tutkijan kautta.

Kouvolan kihlakunnan poliisilaitoksen vartija B kertoo kantelun johdosta antamassaan selvityksessä, että 16.6.2005 poliisivankilaan tulevassa postissa oli ollut A:lle osoitettu kirjekuori. Kirjeen lähettäjänä kuoren merkintöjen perusteella oli ollut A:n mukaan "epämääräisesti" joko printattuna tai leimattuna jokin lakiasia- tai asianajotoimisto, mikä ei viitannut A:n käyttämään avustajaan. Vastaanottajan (A:n) tiedot oli kirjoitettu käsin. B kertoo epäilleensä, että joku A:n tuttava pyrki kirjeitse toimittamaan A:lle huumausaineita poliisivankilaan. Perusteena tälle epäilylleen B mainitsee epäilemänsä A:n lääkkeiden väärinkäytön vankilassa; B:n selvityksessä esittämän epäilyn mukaan A oli "säästännyt" hänelle päivittäin jaettuja lääkkeitä saadakseen suuremman lääkeannoksen kerralla otettavaksi päihtymistarkoituksessa.

B kertoo selvityksessään edelleen, että tapahtuma-aikana poliisivankilassa oli kiertänyt huhu – lähinnä A:n itsensä kertomana, että A passitettaisiin piakkoin vankilaan. Jottei kirjeen toimittaminen olisi viivästynyt A:n mahdollisen vankilaan siirron vuoksi, B oli päättänyt avata A:lle osoitetun kirjeen. B:n mukaan A:lle osoitettu kirje oli sisältänyt jonkin pankkisiirron, jota B ei ollut "kummemmin tutkinut eikä lukenut", koska hän oli ajatellut, ettei sillä ole mitään merkitystä tutkinnalle. Kirjeen avaamisen jälkeen B oli toimittanut kirjeen välittömästi A:lle.

B:n mukaan kyseinen hänen avaamansa kirjekuori ei ollut sama kuin A:n oheistama asianajotoimiston kirjekuori (jossa postileima 20.6.2005), koska B:n avaamassa kirjeessä ei ollut postileimaa.

Omana kannanottonani totean seuraavaan.

Suomen perustuslain 10 §:n 2 momentin mukaan kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Perustuslain 10 §:n 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä ja turvallisuustarkastuksessa sekä vapaudenmenetyksen aikana.

Esitutkintalain 10 §:n 3 momentin mukaan rikoksesta epäillyllä, joka on otettu kiinni, pidätetty tai vangittu, on oikeus pitää yhteyttä avustajaansa tapaamalla, kirjeitse ja puhelimitse siten kuin tutkintavankeudesta annetun lain 12 ja 13 b §:ssä tarkemmin säädetään.

Tutkintavankeudesta annetun lain (jäljempänä tutkintavankeuslaki) 12 §:n mukaan tutkintavangin ja hänen oikeudenkäyntiavustajansa on sallittava tapaamalla, kirjeitse ja mahdollisuuksien mukaan puhelimitse pitää yhteyttä keskenään. Tapaamista voidaan valvoa, milloin siihen on erityistä syytä. Avustajan kanssa käytävää neuvottelua ei saa kuunnella eikä kirjeitä tarkastaa, ellei ole perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä.

Viittaan tässä yhteydessä myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kappaleeseen, jonka mukaan jokaisella rikoksesta syytetyllä on mm. seuraavat vähimmäisoikeudet: oikeus saada riittävästi aikaa ja edellytykset valmistella

puolustustaan (b kohta) ja oikeus puolustautua henkilökohtaisesti tai itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä (c kohta).

Suomen perustuslaki kuten myös kansainväliset ihmisoikeussopimukset turvaavat perus- ja ihmisoikeutena oikeutta yksityiselämään, puhelinsalaisuutta ja oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Lisäksi Euroopan ihmisoikeussopimuksessa taataan edellä kuvatuin tavoin rikoksesta epäillyille tiettyjä vähimmäisoikeuksia. Myös oikeudenkäymiskaassa on lukuisia säännöksiä, joilla turvataan asianajosalaisuutta.

Ensiksikin totean, että B:n menettelyä on arvioitava tapahtumahetkellä hänen käytettävissään olleiden tietojen mukaan. Sillä, että kysymys ei ole ollut sisältönsä puolesta kirjeestä, jolla olisi merkitystä puolustuksen valmistelussa tai muutenkaan oikeudenkäynnissä, ei ole ratkaisevaa merkitystä arvioitaessa menettelyn lainmukaisuutta.

Lähtökohtana on, että tutkintavangin ja hänen avustajansa välinen kirjeenvaihto on luottamuksellisia. Mikäli vanki ei voi täysin luottamuksellisesti asioida avustajansa kanssa, hänen oikeutensa valmistella tehokkaasti puolustustaan voi ainakin ääritapauksessa vaarantua. Mikäli tästä luottamuksellisuuden edellytyksestä poiketaan, tulee siihen olla laista ilmenevä peruste, eli tutkintavankeuslain 12 §:stä ilmenevä perusteltu aihe epäillä väärinkäytöksiä.

On jossain määrin tulkinnanvaraista, minkälaista epäilyä tutkintavankeuslain 12 §:n "perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä" tarkoittaa. Asiaa koskevassa hallituksen esityksessä (HE 239/1972) asiasta lausuttiin: "Väärinkäytöstä, joka antaisi aiheen kuunnella neuvottelua tai tarkastaa kirjeen, voitaisiin lähinnä epäillä silloin, kun on perusteltua syytä olettaa, ettei vangin oikeudenkäyntiavustajaksi ilmoittautunut todellisuudessa olisikaan oikeudenkäyntiavustaja. Milloin vangitulle on maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain nojalla määrätty avustaja tai jos muuten on saadun selvityksen perusteella ilmeistä, että tapaamisen tai kirjeenvaihdon tarkoituksena on vain vangin syytejutun hoitaminen, neuvottelua ei olisi kuunneltava eikä kirjettä tarkastettava."

Lain sanamuodosta ja sitä koskevasta hallituksen esityksestä käy tulkinnanvaraisuudesta huolimatta kuitenkin kiistatta ilmi, että tutkintavangin ja oikeudenkäyntiavustajan välisen kirjeenvaihdon tutkiminen on sallittua vain poikkeuksellisissa tapauksissa. Hallituksen esityksessä on jopa katsottu, että jollei oikeudenkäyntiavustajan todellisesta roolista ole epäselvää, kirjettä ei olisi tarkastettava. Perustelulausuma vaikuttaa tosin lakitekstistä saatavaa käsitystä tiukemmaltakin. Nähdäkseni myös riidattomasti laillisena oikeudenkäyntiavustajana pidetyn avustajan ja vangin välinen kirje voidaan tarkastaa, jos on perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä. Epäilykynnystä kuitenkin ymmärrettävästi nostaa esim. se, että avustaja tunnistetaan ja tunnetaan aikaisemmasta toiminnastaan tehtävänsä asianmukaisesti hoitavaksi henkilöksi. Käsitykseni mukaan mainitun oikeuden rajoittamiseen pitää edellä kerrotusta syytä suhtautua pidättyvästi ja oikeuksien käyttöön puuttumista sallivia lainkohtia tulisi tulkita ahtaasti.

B on selvityksessään perustellut menettelyään avata A:lle osoitettu kirje sillä, että kirje tulisi toimitettavaksi A:lle ennen tämän mahdollista siirtoa vankilaan sekä myös sillä, että kirje oli ulkoasultaan ollut "epämääräinen", jolloin siitä sekä kirjeen poikkeukselliseksi katsomastaan toimitustavasta johtuen B:lle ilmeisesti oli syntynyt jonkinasteinen epäily, ettei kirje tosiasiallisesti ollut A:n avustajan hänelle toimittama. Mielestäni myöskään B:n tekemää johtopäätöstä A:n lääkkeiden ottamistavasta ei voida sellaisenaan pitää pohjana kirjeenvaihto-oikeuden väärinkäytösepäilylle – asiasta ei ilmeisimmin ole ollut muuta perustetta epäilylle kuin B:n omat A:n käyttäytymisestä tekemät johtopäätökset.

Toisaalta ymmärrän B:n pyrkimyksen noudattaa joutuisuutta kirjeen edelleen toimittamisessa. Tämä ei kuitenkaan ole sinänsä hyväksyttävä peruste avata kirjettä, josta jollakin tavoin oli ilmennyt, että se oli toimitettu "joltakin lakiasiaintai asianajotoimistolta".

Näkemykseni mukaan B:n selvityksissä ilmenevät seikat eivät sellaisenaan osoita lain edellyttämää perusteltua aiheutta epäillä väärinkäytöstä. Edellä tutkintavankeuslain 12 §:n perusteluista esitetyn nojalla ja perus- ja ihmisoikeusmyönteisen laintulkinnan näkökulmasta säännöstä tulee tulkita niin, että tarkastusoikeus edellyttää jotain konkreettista ja vahvaa viitettä väärinkäytöksestä. Pelkkä ylimalkainen epäily väärinkäytöksestä ei voi olla perusteena kirjeen tarkastamiselle.

Mitä tulee B:n perusteluihin kirjeen joutuisalle edelleen toimittamiselle, mielestäni oikeampi menettely olisi ollut, että B olisi tiedossaan olleisiin seikkoihin perustuen toimittanut tarvittavaa joutuisuutta noudattaen kirjeen edelleen esitutkinnasta vastanneelle keskusrikospoliisin tutkijalle kirjeen avaamistarpeen arvioimista varten tai vähintäänkin keskustellut tutkijan kanssa asiasta, kun tällainen ohjeistus selvitysten mukaan oli poliisivankilan henkilökunnalle annettu.

Siltä osin kuin kantelussa ja sen johdosta hankitussa selvityksessä on esitetty ristiriitaista tietoa siitä, oliko kantelun liitteenä ollut kirjekuori B:n selvityksessä mainittu kirjekuori, katson aiheelliseksi todeta, että niin kantelussa kuin selvityksessä on kirjekuoren todettu sisältäneen laskun. Toisaalta B on myöntänyt avanneensa A:lle lakiasiaintai asianajotoimistosta osoitetun kirjeen. Asian oikeudellisen arvioinnin kannalta en ole katsonut aiheelliseksi selvittää enemmälti, oliko A:n kantelun liitteenä ollut kirjekuori nimenomaan se, jonka B kertoo avanneensa. Toisaalta asiaan ei edes liene tältä osin saatavissa lisäselvityksiä.

Saadun selvityksen ja edellä tarkastamisoikeuden poikkeuksellisuudesta lausumani perusteella pidän B:n menettelyä selvästi kritiikille alttiina. Sovellettavaksi tulevan säännöksen tulkinnanvaraisuus huomioon ottaen B:n menettelyä ja arviota tilanteesta ei voida pitää kuitenkaan yksiselitteisesti lainvastaisena.

Ottaen huomioon edellä mainitsemani sekä apulaispoliisipäällikön lausunnossa todetun poliisilaitoksen tarpeen kehittää ohjeistusta ja koulutusta

vastaavanlaisten tilanteiden varalle, tyydyn saattamaan käsitykseni oikeudenkäyntiavustajan ja avustettavan kirjeenvaihto-oikeuden tarkastamisen poikkeuksellisuudesta Kouvolan poliisivankilassa vartijana toimivan B:n tietoon vastaisen varalle.

3.2

Lääkkeiden jakaminen poliisivankilassa

Kantelukirjoituksessaan A kertoi, että Kouvolan poliisivankilan henkilökunta oli 17.6.2005 tapahtuneen lääkkeiden jaon yhteydessä "käynyt kauppa" A:n kanssa hänelle määrättyjen lääkkeiden annostuksen osalta tarjoten kahta lääketablettia, vaikka annostus on 1 - 4 tablettia potilaan määrätessä annostuksen näissä rajoissa.

Tutkintavankeuslain 10 §:n mukaan tutkintavangin terveydestä on huolehdittava. Sairasta tai vammautunutta vankia on asianmukaisesti hoidettava ja kuntoutettava.

Kouvolan apulaispoliisipäällikön lausunnon mukaan A:n Seroquel-nimisen lääkkeen reseptiin oli kirjoitettu annosteluohje "tarvittaessa yöksi 1 - 4 tablettia". Kouvolan poliisivankilan vartija C:n mukaan lääkepakkauksen merkintä tarkoittaa sitä, että "potilas" saa ottaa tarvitsemansa määrän mielensä ja tarpeidensa mukaan.

Ylivartija D kertoo selvityksessään yleisesti, että lääkärin potilaastaan tekemä diagnoosi ja hänen kahden kesken potilaalle antamansa mahdolliset itsehoito-ohjeet jäävät salassa pidettävän tietona vain asianosaisten tietoon. Lääkittävät vetoavat usein lääkemääriä muuttaakseen sellaisiin seikkoihin, joista heillä kertomansa mukaan on ollut lääkärin kanssa kahden kesken puhetta. Poliisivankilan olosuhteissa vartija voi toimia ainoastaan reseptissä mainitulla tavalla.

Vartija C kertoo selvityksessään, että hän oli kyseisenä ajankohtana poliisivankilassa lääkkeitä jakaessaan todennut A:lle: "Otatko yhden vai monta?", johon A oli vastannut: "Neljä!". Tällöin C oli antanut A:lle annostusohjeen mukaisen enimmäismäärän, neljä tablettia. C:n mukaan A:n kuvaamaa hermostumista ei ollut tapahtunut ja A oli vaikuttanut tyytyväiseltä saatuaan lääkkeensä.

Kantelun johdosta hankittu selvitys on tapahtumien osalta täysin vastakkainen A:n kantelussaan kertoman kanssa. Ainakaan asian lopputulokseen vaikuttavaa lisäselvitystä ei käsitykseni mukaan ole saatavissa. Näin ollen en voi päätyä muuhun lopputulokseen, kuin että väitteet epäasiallisesta menettelystä lääkkeiden jaon yhteydessä jäävät toteen näyttämättä.

3.3

Kouvolan poliisivankilan olosuhteet

A arvosteli Kouvolan poliisivankilan olosuhteita. Kirjoituksissaan A esitti poliisivankilan puutteina, ettei poliisivankilassa työskentele terveydenhoitoalan ammattihenkilöstöä. Lisäksi A kertoi, että sellin kutsupainikkeeseen vastaamista voi joutua odottamaan noin puoli tuntia.

Ylivartija D on kertonut selvityksessään, ettei Kouvolan poliisivankilassa työskentele terveydenhuollon ammattilaisia. Vastaanotolle haluava kuljetetaan poliisiautolla lähimpään avoinna olevaan terveyskeskukseen.

D kertoo edelleen, että sellin kutsupainikkeiden signaalit on kytketty poliisivankilan valvomossa olevaan käyttölaitteeseen ja pelkästään kutsulaitteen "päivystämiseen" eivät henkilökunnan resurssit riitä, mistä johtuen kutsuun vastaamisaika riippuu kulloinkin meneillään olevista tehtävistä. D:n mukaan kutsuun useimmiten kyetään vastaamaan vähintään muutamassa minuutissa.

A ei ole kirjoituksessaan varsinaisesti yksilöinyt tapahtumaa, johon hänen esittämänsä arvostelu kohdistuu. Näin ollen tydyn viittaamaan asiassa poliisivankilan esimiehen, ylikomisario E:n sekä ylivartija D:n poliisivankilan olosuhteita ja toimintaedellytyksiä koskeviin selvityksiin.

Näkemykseni mukaan asiassa ei saadun selvityksen valossa ole ilmennyt lainvastaista menettelyä eikä minulla ole Kouvolan poliisivankilan olosuhteita koskevan arvostelun osalta ilmennyt aiheita muihin toimenpiteisiin, kuin että lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni tiedoksi Kouvolan kihlakunnan poliisipäällikölle.

4

TOIMENPITEET

Kiinnitän edellä kohdasta 3.1 ilmenevin tavoin vartija B:n huomiota rikosasian epäillyn ja tämän avustajan suhteen luottamuksellisuudesta ja sen turvaamisesta lausumaani. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni myös tiedoksi Kouvolan kihlakunnan poliisipäällikölle.

Muihin toimenpiteisiin kirjoitus ei anna aiheita ja sen liitteet palautetaan ohessa.